

ทวยฟ้าปาวฝน

Thuay Fa Pao Fon

อนุชิต สีมอร์ส^{1*}, ฐิตียา สืบบานเย็น², จุฑาธิป จุฑาสิงห์³, ทิพนารี ทองโสม⁴, ศิริวรรณ ตรุษเกต⁵ และอภิสร่า ศรีเย็น⁶
Anuchit Seemorot^{1*}, Thitiya Seebanyen², Juthathip Juthasing³, Thipnari Thongsom⁴, Siriwan Tutket⁵
and Aphisara Sriyanai⁶

^{1*}อาจารย์ สาขานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
^{2,3,4,5,6}นักศึกษา สาขานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

^{1*}Lecturer from Dramatic Arts and Drama Faculty of Humanities and Social Sciences
Rajabhat Maha Sarakham University

^{2,3,4,5,6}Student from Dramatic Arts and Drama Faculty of Humanities and Social Sciences
Rajabhat Maha Sarakham University

*Corresponding author: Seemorot@gmail.com

Received: 13 March 2025

Revised: 4 April 2025

Accepted: 6 April 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ 1. เพื่อศึกษาความเชื่อทางดั่งในพิธีกรรมหมู่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพ่ง อำเภอกอสมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม และ 2. เพื่อสร้างสรรค์นาฏนิพนธ์ ชุดทวยฟ้าปาวฝน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต โดยมีกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 9 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารและจากเครื่องมือการวิจัย มาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ความเชื่อของคนอีสานเชื่อในเรื่องของเทวดา ผีสางนางไม้ ฤกษ์ยาม สัตว์ธรม วิญญาณบรรพบุรุษ โชคลาภ เชื่อเรื่องขวัญ และมีการยึดมั่นในกรรมเวร บ่อให้เกิดเป็นความศรัทธา และความมั่นใจ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้สามารถลดบันดาลให้มีทั้งคุณและโทษแก่คนได้ คนส่วนมากจึงใช้ความเชื่อเป็นบรรทัดฐานที่ใช้ควบคุมตนเองในการดำเนินชีวิตรวมถึงยังมีการส่งเสริมสวัสดิสังคมให้แก่ตัวเองด้วยการประกอบพิธีกรรมที่ถูกจัดขึ้นตามขนบธรรมเนียม กฎหมาย หรือระเบียบในสังคมซึ่งแสดงออกเป็นสัญลักษณ์แทนค่านิยม เพื่อทำให้เกิดความสบายใจหรือกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไปหรืออาจเป็นความศรัทธาของตนเองในแต่ละศาสนาจึงก่อให้เกิดเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อและความศรัทธา และ 2) กาสสร้างสรรค์การแสดงชุดทวยฟ้าปาวฝน ได้นำเสนอการแสดงตามกระบวนการ ประกอบด้วย 2.1) รูปแบบการแสดง 2.2) การแต่งกาย 2.3) การแปรแถว 2.4) การออกแบบการแสดง 2.5) การแต่งหน้า และ 2.6) เนื้อร้องทำนองเพลง นำกระบวนการการคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่โดยยึดหลักทฤษฎีสุนทรียศาสตร์และแนวคิดนาฏยประดิษฐ์ เพื่อทำให้เกิดความสร้างสรรค์นาฏนิพนธ์ที่สวยงามและน่าสนใจยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: พิธีกรรม, นางดั่ง, ทวยฟ้าปาวฝน

Abstract

This research consists purposes were 1. to study the belief of Nang Dong in the rituals of Nong Nuea Village No.4 Paeng Subdistrict Kosum Phisai District Maha Sarakham Province and 2. to create a dance composition Thua Fa Pao Fon. This is a qualitative research The research instruments are interviews and observation forms. The research sample consists of 9 people who were selected purposively. The data collected from documents and research instruments were content analysis. The research results found that 1) The beliefs of the Isan people are about angels, ghosts, spirits, auspicious times, premonitions, ancestral spirits, fortune, belief in souls and adherence to karma which are the sources of faith and confidence. These beliefs can bring both good and bad things to people. Most people use their beliefs as a standard to control themselves in their lives including creating good fortune for themselves by performing rituals that are organized according to traditions, laws or social regulations which are symbolic of values to create comfort or encouragement to continue living or it may be their own faith in each religion which creates rituals based on their beliefs and faith and 2) The performance Thuay Fa Pao Fon presents the performance according to the following processes: 2.1) Performance format 2.2) Dressing 2.3) Line formation 2.4) Performance design 2.5) Make-up and 2.6) Lyrics and music. It brings a new creative thinking process based on the principles of aesthetic theory and the concept of dance innovation to create a more beautiful and interesting dance composition.

Keywords: Ritual, Nang Dong, Thuay Fa Pao Fon

บทนำ

ความเชื่อของชาวอีสานได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ โดยปฏิบัติตามจารีตทำมาหากินเลี้ยงชีพในทางสุจริต ละเว้นสิ่งที่จะก่อให้เกิดโทษ และนำมาซึ่งความเดือดร้อน ชาวอีสานมีความเชื่อในเรื่องเทวดา ผีสางนางไม้ ฤกษ์ยาม สงครุฑ วิญญาณบรรพบุรุษ โชคลาภ เชื่อเรื่องขวัญ และยึดมั่นในเรื่องกรรมเวรความกลัว และความไม่รู้ เป็นต้นเหตุทำให้เกิดความเชื่อ ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นที่ยอมรับเกิดอยู่ในจิตสำนึก ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความศรัทธา และความมั่นใจ ความเชื่อดั้งเดิมของชาวอีสานเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีสาง เทวดา ซึ่งมีอำนาจเหนือคนจะสามารถถลบนดาลให้ทั้งคุณ และโทษแก่คนได้ ความเชื่อเหล่านี้เป็นบรรทัดฐานที่คนในสังคมบรรพกาลใช้ควบคุมตนเอง และสังคม เพื่อการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมให้มีความอบอุ่นใจ มั่นใจ ปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ รวมถึงสร้างเสริมสวัสดิสังคมแก่คนในสังคม ประกอบไปด้วยการบวงสรวงศาสนา หรือพิธีกรรม (วิมล ภูศรี, 2542)

พิธีกรรม หมายถึง การปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่กระทำในโอกาสต่าง ๆ หรือหมายถึงพฤติกรรมในสังคมที่ละเอียดอ่อนที่ถูกกำหนดขึ้นโดยขนบธรรมเนียม กฎหมาย หรือระเบียบในสังคมซึ่งแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของค่านิยม หรือความเชื่อมีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นการสื่อ หรือหนทางที่นำไปถึงความสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ ทำให้เกิดความสบายใจ และมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไปหรืออีกนัยหนึ่ง พิธีกรรม หมายถึงพฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อความเชื่อของศาสนาของ

ตนเอง ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดก็ตามก็มีการปฏิบัติต่อศาสนาของตนตามความเชื่อ และความศรัทธาของตนเองในแต่ละศาสนา จึงก่อให้เกิดเป็น “พิธีกรรม” ตามความเชื่อ และความศรัทธา เช่น พิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ พิธีกรรมขอฝน พิธีกรรมนางดั่ง (อุทัย หิรัญโต, 2526)

นางดั่ง เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ ผีसाบ เทวดา ของชาวอีสานที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องการเสี่ยงทายฟ้าฝน ปรากฏที่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน อันเกี่ยวกับความเจริญงอกงามของพืชพันธุ์ธัญญาหาร โดยมีการนำเอาอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำรงชีวิตที่สำคัญของชาวอีสาน คือ กระดังและสาก ซึ่งเป็นอุปกรณ์ทำมาหากิน และใช้ในครัวเรือนของคนอีสาน พิธีกรรมนางดั่งจะมีผู้เข้าร่วมพิธีครั้งละ 2 คนหรือ 4 คน และต้องเป็นผู้หญิงเท่านั้น (ทองสา เหลาโฮย และคณะ, สัมภาษณ์, 2567) จากนั้นใช้บทชุมนุมเทวดาเพื่ออันเชิญนางฟ้า ลงมาเพื่อเป็นสักขีพยาน และเชิญนางดั่งลงมาเสี่ยงทายฟ้าฝน อีกทั้งมีลักษณะตามความเชื่อของการประกอบพิธีกรรมเชื่อว่านางดั่งเป็นนางฟ้า (สิทธิศักดิ์ จำปาแดง, สัมภาษณ์, 2567) นางดั่งจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างมนุษย์ และวิญญาณของชาวอีสาน ซึ่งมีลักษณะของผู้หญิงที่สงัดอยู่บนสวรรค์ที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทในการทำพิธีขอฝนโดยเฉพาะทางการเกษตร เช่นเดียวกับความเชื่อของผีแถนที่ชาวอีสานจะทำการเซ่นไหว้ ซึ่งมักจะจัดประกอบพิธีกรรมในช่วงก่อนถึงฤดูกาลทำนา พิธีกรรมนางดั่งที่พบในภาคอีสานหรือในพื้นที่ต่างๆจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันแต่จะแตกต่างกันเรื่องขององค์ประกอบในการประกอบพิธีกรรมและการคงอยู่ของพิธีกรรมในยุคปัจจุบันที่กำลังสูญหายจากบริบทพื้นที่บ้านแพงที่ชาวบ้านได้ยกเลิกพิธีกรรมนางดั่ง

ดังนั้น จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่า การประกอบพิธีกรรมนางดั่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อผีสาบ เทวดา ของอีสานอันเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องการเสี่ยงทายฟ้าฝนที่ปรากฏ ณ บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อในวิถีการดำรงชีวิต โดยคาดหวังผลจากการประกอบพิธีกรรมที่ได้จากนางดั่งลักษณะของนางดั่งตามความเชื่อที่ปรากฏ อีกทั้งพิธีกรรมนางดั่งในบริบทพื้นที่บ้านแพงกำลังสูญหาย ผู้วิจัยจึงเกิดแรงบันดาลใจในการอนุรักษ์สืบสานพิธีกรรมให้คงอยู่และได้หยิบยกรางวัลมาปรากฏในรูปแบบของการสร้างสรรค์การแสดงชุดทวยฟ้าป่าวฝน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อนางดั่งในพิธีกรรมหมู่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ ชุดทวยฟ้าป่าวฝน

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยนี้มีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง อาทิ การฟ้อนรำในภาคอีสานที่เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีความหลากหลายและสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในภูมิภาค โดยมีรากฐานมาจากความเชื่อ ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวอีสาน การฟ้อนรำมักเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาและงานบุญประเพณี เช่น บุญบั้งไฟ บุญผะเหวด และบุญเข้าพรรษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงสร้างความบันเทิงและความสามัคคีในชุมชน ท่วงท่าของการฟ้อนรำอีสานมีความอ่อนช้อย สนุกสนาน และแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น เช่น ฟ้อนภูไทที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ภูไท ฟ้อนผู้ไทยที่เน้นความอ่อนหวาน และเซิ้งกระติบข้าวที่สะท้อนวิถีชีวิตของชาวนา ซึ่งปัจจุบัน การฟ้อนรำอีสานได้รับการ

อนุรักษ์และพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทสมัยใหม่ โดยมีการนำเสนอในงานแสดงระดับชาติและนานาชาติ เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยไปสู่สากล นอกจากนี้ สถาบันการศึกษาและหน่วยงานวัฒนธรรมยังมีบทบาทสำคัญในการสืบสานและถ่ายทอดศิลปะการฟ้อนรำผ่านการเรียนการสอนและกิจกรรมทางวัฒนธรรม การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลยังช่วยเพิ่มโอกาสให้เยาวชนและผู้สนใจสามารถเข้าถึงและเรียนรู้ศิลปะการแสดงนี้ได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความท้าทายของการอนุรักษ์การฟ้อนรำอีสานคือการรักษาความแท้ดั้งเดิมของศิลปะการแสดงควบคู่ไปกับการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย เพื่อให้วัฒนธรรมพื้นบ้านนี้คงอยู่ต่อไป ตลอดจน ยังได้สอดคล้องกับยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร (2541) ได้ศึกษาลักษณะเด่นของการฟ้อนอีสาน โดยพบว่า การฟ้อนอีสานมีท่าทางที่เลียนแบบกริยาของสัตว์ คน และธรรมชาติ รวมถึงมีการก้าวเท้าและย่อเท้าที่สม่ำเสมอ การขย่มลำตัวและหัวเข่าอย่างสม่ำเสมอ และการวาดลวดลายพิเศษเฉพาะตัวของผู้ฟ้อน และสุวิวัฒน์ แจ่มใส และปัทมาวดี ชาญสุวรรณ (2566) ได้ศึกษานาฏยลักษณะการฟ้อนอีสานของฉวีวรรณ พันธุ ศิลปินแห่งชาติ พบว่า คำจำกัดความ “ก้มต่ำ รำกว้าง ไม่หวงตัว” เป็นหัวใจสำคัญในการฟ้อนอีสาน ซึ่งสะท้อนถึงสุนทรียะความงามแบบท้องถิ่นอีสาน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย** ได้แก่ จำนวน 9 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านความเชื่อและพิธีกรรม 1 คน คือ รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิศักดิ์ จำปาแดง ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรบัณฑิตศึกษาศาสนาวัฒนธรรม ศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และ 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ คือ ชาวบ้านที่เคยเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมนางดัง 8 คน คือ (1) นางจันทิ นามวรรณ (2) นางสาวสุวรรณณี ศรีผลสมอ (3) นายทอง นามวรรณ (4) นางพรรณณี รักษาเคน (5) นางราตรี ทินเต (6) นางทองสา เหลาโหยง (7) นางบุญมี รักษาเคน และ (8) นางวรรณทอง ภูมิโยชน์

2. **เครื่องมือในการวิจัย** ได้แก่ ประกอบด้วย

2.1 **แบบสัมภาษณ์** (แบบไม่มีโครงสร้าง) ประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ประเด็นข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended) อีกทั้ง ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบ กลั่นกรอง จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ (1) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา (2) ผู้เชี่ยวชาญด้านโครงสร้างข้อคำถาม และ (3) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสาระสำคัญ ตลอดจน ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลอง (Try Out) สัมภาษณ์กับกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายจริง จำนวน 30 คน เพื่อหาข้อบกพร่อง ข้อแก้ไข ข้อเสนอแนะให้แบบสัมภาษณ์มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2.2 **แบบสังเกต** จะใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือกิจกรรมของบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ โดยการสังเกตจะเป็นการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบและมีเป้าหมายที่ชัดเจน ตัวแบบสังเกตจะประกอบด้วยรายการของพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่ต้องการสังเกต ซึ่งผู้สังเกตจะต้องทำการบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระเบียบและตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยมักจะใช้ในงานวิจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมหรือกิจกรรมในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ เช่น การศึกษาพฤติกรรมการเรียนการสอน หรือการสังเกตการฟ้อนรำทวยฟ้าป่าวุ่น เพื่อศึกษาท่าทางและลักษณะการแสดงที่เกิดขึ้นในระหว่างการแสดง และในการใช้

งานแบบสังเกต นักวิจัยหรือผู้สังเกตต้องมีความเข้าใจในสิ่งที่ต้องการสังเกตและระบุพฤติกรรมหรือกิจกรรมที่ต้องการบันทึกอย่างชัดเจน เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับความแม่นยำและน่าเชื่อถือ เป็นต้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาความเชื่อนางดั่งในพิธีกรรมหมู่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ภาคอีสาน” มีระบบความเชื่อที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ความเชื่อเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ อาทิ ผีสงฆ์ เทวดา และวิญญาณของบรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับกรรมเวร ซึ่งถือว่าการกระทำของบุคคลสามารถส่งผลทั้งในแง่บวกและลบต่อชีวิตของตนเองและผู้อื่น หนึ่งในพิธีกรรมที่สะท้อนถึงความเชื่อดังกล่าว คือ พิธีกรรมนางดั่ง ซึ่งเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการเสี่ยงทายฟ้าฝน พบเห็นได้ในหลายพื้นที่ของภาคอีสานและภูมิภาคอื่น ๆ แม้ว่ารูปแบบของพิธีกรรมอาจมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละท้องถิ่น พิธีกรรมนี้จำกัดให้เฉพาะผู้หญิงเป็นผู้ทำพิธี โดยใช้อุปกรณ์จากเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น กระดังและสากไม้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการประกอบพิธี ตามความเชื่อของชาวบ้าน “นางดั่ง” ถือเป็นนางฟ้าที่ลงมาสังเกตในร่างของผู้ประกอบพิธีกรรมเพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการทำนายและสื่อสารกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

2. การสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ ชุดทวยฟ้าป่าผ่น

ผลการวิจัยพบว่า การสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ ชุดทวยฟ้าป่าผ่น ผู้สร้างสรรค์สามารถสรุปวิจัยได้ ดังนี้

2.1 รูปแบบการแสดง คือ รูปแบบของการแสดงกำหนดไว้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 ใช้บทสวดชุมนุมเทวดา พร้อมประกอบพิธีกรรมนางดั่ง โดยมีชาวบ้านผู้หญิงจะเป็นคนประกอบพิธีกรรม ช่วงที่ 2 เปิดตัวนางดั่ง พร้อมบริวารของนางดั่ง และช่วงที่ 3 รวมทั้งชาวบ้านชายหญิงและตัวนางดั่งพร้อมบริวารของนางดั่ง

2.2 การแต่งกาย คือ แต่งกายแบบพื้นบ้านอีสาน รูปแบบการแต่งกายแบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ 1) การแต่งกายของชาวบ้านผู้ชาย 2) การแต่งกายของชาวบ้านผู้หญิง 3) การแต่งกายของนางดั่ง และ 4) การแต่งกายบริวารนางดั่ง

ภาพประกอบที่ 1 การแต่งกายของชาวบ้านผู้ชาย (ที่มา: อนุชิต สีมอร์ส และคณะ, 2567)

ภาพประกอบที่ 2 การแต่งกายของชาวบ้านผู้หญิง (ที่มา: อนุชิต สีมอร์ส และคณะ, 2567)

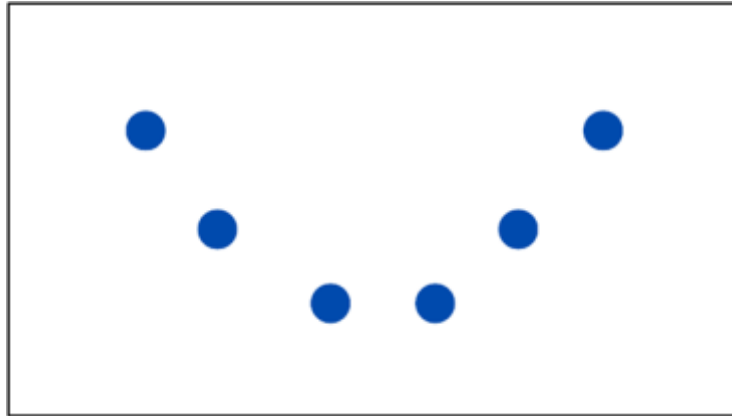
ภาพประกอบที่ 3 การแต่งกายนางด้ง (ที่มา: อนุชิต สีมอร์ส และคณะ, 2567)

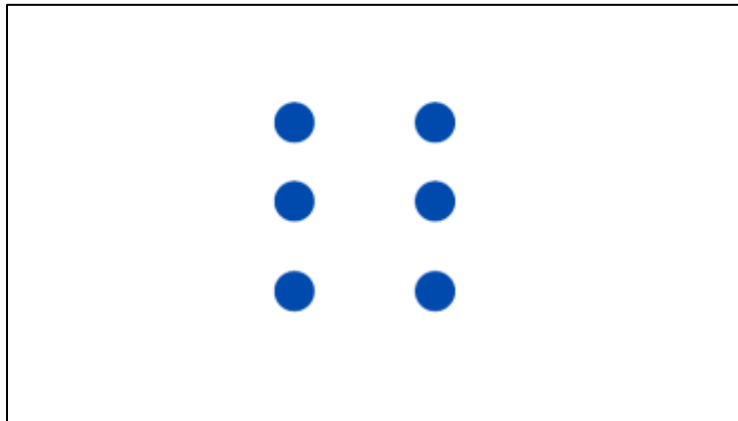
ภาพประกอบที่ 4 การแต่งกายนางด้ง (ที่มา: อนุชิต สีมอร์ส และคณะ, 2567)

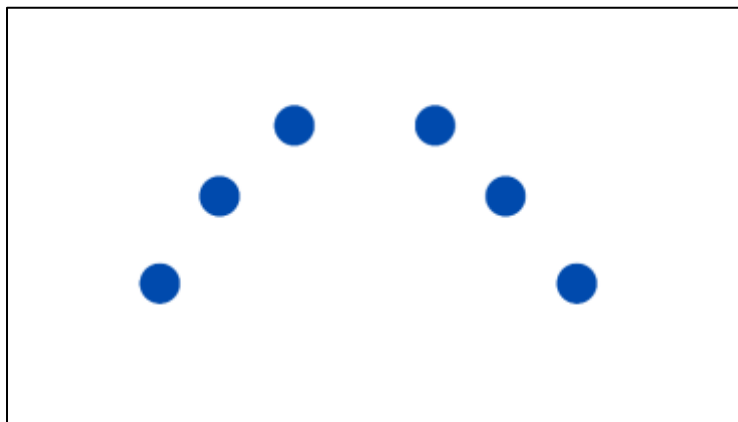
2.3 การแปรแถว คือ ผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบแถวในการแสดง เพื่อให้ผู้ชมไม่เกิดการเบื่อหน่ายและให้ผู้ชมเห็นความเคลื่อนไหวตามแปลกตาผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบ ดังนี้

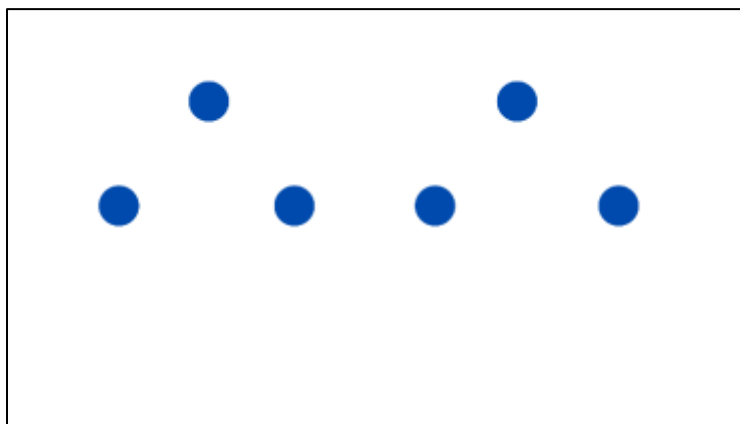
ภาพประกอบที่ 5 แถวรูปตัววีหงาย (ที่มา: อนุชิต สีมุข และคณะ, 2567)

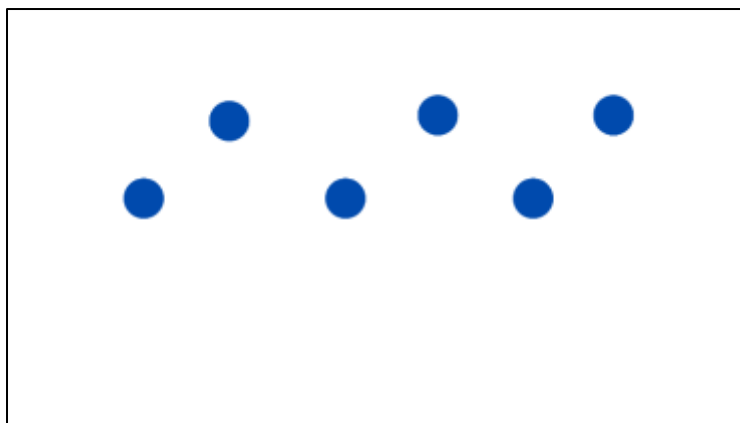
ภาพประกอบที่ 6 แถวตอน (ที่มา: อนุชิต สีมุข และคณะ, 2567)

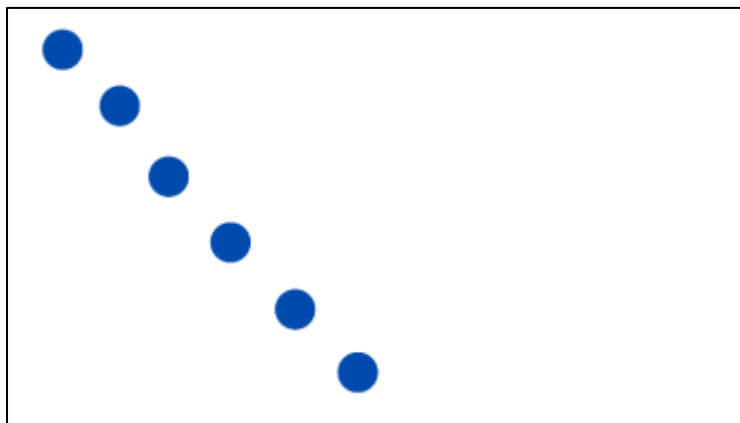
ภาพประกอบที่ 7 แถวรูปตัววีคว่ำ (ที่มา: อนุชิต สีมุข และคณะ, 2567)

ภาพประกอบที่ 8 แถวสามเหลี่ยมสองกลุ่ม (ที่มา: อนุชิต สีมุรต และคณะ, 2567)

ภาพประกอบที่ 9 แถวลับฟันปลา (ที่มา: อนุชิต สีมุรต และคณะ, 2567)

ภาพประกอบที่ 10 แถวเฉียง (ที่มา: อนุชิต สีมุรต และคณะ, 2567)

2.4 ออกแบบท่าร่า คือ ผู้สร้างสรรค์ได้คิดประดิษฐ์สร้างสรรค์ท่าร่าขึ้นมาใหม่อีกทั้งใช้ภาษาท่านาฏยศัพท์เชื่อมโยงกันให้เข้ากับจังหวะดนตรีพื้นบ้านและออกแบบท่าให้เข้ากับบทบาทของผู้แสดง อีกทั้งยึดหลักทฤษฎีสุนทรียศาสตร์และแนวคิดนาฏยประดิษฐ์ เพื่อให้เกิดความสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ที่สวยงามและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

2.5 การแต่งหน้า คือ การแต่งหน้าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นักแสดงสวยงามและอำพรางข้อบกพร่องบนใบหน้าของนักแสดงได้ รูปแบบการแต่งหน้าแบ่งออกเป็น 2 แบบคือ การแต่งหน้านักแสดงผู้หญิงและแต่งหน้านักแสดงผู้ชาย โดยการแต่งหน้านักแสดงผู้หญิง จะแต่งหน้าแบบระบำทั่วไปและการแต่งหน้านักแสดงผู้ชายจะแต่งหน้าธรรมชาติ

ภาพประกอบที่ 11 การแต่งหน้านักแสดงผู้หญิง (ที่มา: อนุชิต สีมอร์ส และคณะ, 2567)

ภาพประกอบที่ 12 การแต่งหน้านักแสดงผู้ชาย (ที่มา: อนุชิต สีมอร์ส และคณะ, 2567)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความเชื่อนางดั่งในพิธีกรรมหมู่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ความเชื่อของคนอีสานเชื่อในเรื่องของเทวดา ผีสงนางไม้ ฤๅษายาม สัณหรณ วิญญาณบรรพบุรุษ โชคลาภ เชื่อเรื่องขวัญ และมีการยึดมั่นในกรรมเวร บ่อให้เกิดเป็นความศรัทธา และความมั่นใจ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้สามารถดลบันดาลให้มีทั้งคุณและโทษแก่คนได้ คนส่วนมากจึงใช้ความเชื่อเป็นบรรทัดฐานที่ใช้ควบคุมตนเองในการดำเนินชีวิตรวมถึงยังมีการสร้างเสริมสวัสดิมงคลให้แก่ตัวเองด้วยการประกอบพิธีกรรมที่ถูกจัดขึ้นตามขนบธรรมเนียม กฎหมาย หรือระเบียบในสังคมซึ่งแสดงออกเป็นสัญลักษณ์แทนค่านิยม เพื่อทำให้เกิดความสบายใจหรือกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไปหรืออาจเป็นความศรัทธาของตนเองในแต่ละศาสนาจึงก่อให้เกิดเป็นพิธีกรรมตามความเชื่อและความศรัทธา เช่น พิธีกรรมนางดั่ง เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อของผี สง เทวดาสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นและเกี่ยวข้องกับความเชื่อของการเสี่ยงทายฟ้าฝน พิธีกรรมนางดั่งนี้จะพบได้ในภาคอีสานหรือในพื้นที่ต่างๆจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันแต่จะแตกต่างในเรื่องขององค์ประกอบในการประกอบพิธีกรรมและการคงอยู่ของพิธีกรรมในยุคปัจจุบันที่กำลังสูญหายจากบริบทพื้นที่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยในการประกอบพิธีกรรมจะนำเอาอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำรงชีวิตที่สำคัญของชาวอีสาน คือ กระดังและสาก ซึ่งเป็นอุปกรณ์ทำมาหากิน และใช้ในครัวเรือนของคนอีสาน พิธีกรรมนางดั่งจะมีผู้เข้าร่วมพิธีครั้งละ 2 คนหรือ 4 คน และต้องเป็นผู้หญิงเท่านั้น อีกทั้งลักษณะพิธีกรรมความเชื่อของการประกอบพิธีกรรมยังมีความเชื่อนางดั่งเป็นลักษณะเป็นผีผู้หญิงที่ลงมาสิงสถิตเข้าสู่ร่างคน นำเสนอพิธีกรรมผ่านนาฏศิลป์พื้นบ้าน ให้สะท้อนถึงความศักดิ์สิทธิ์และคุณประโยชน์ของนางดั่ง

2. เพื่อสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ ชุดทวยฟ้าป่าวฝน พบว่า นาฏยนิพนธ์ ชุด “ทวยฟ้าป่าวฝน” ได้นำเสนอการแสดงตามกระบวนการ ประกอบด้วย 2.1) รูปแบบการแสดง 2.2) การแต่งกาย 2.3) การแปรแถว 2.4) การออกแบบการแสดง 2.5) การแต่งหน้า และ 2.6) เนื้อร้องทำนองเพลง นำกระบวนการการคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่โดยยึดหลักทฤษฎีสุนทรียศาสตร์และแนวคิดนาฏยประดิษฐ์ เพื่อทำให้เกิดความสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ที่สวยงามและน่าสนใจมากขึ้น ซึ่งนาฏยนิพนธ์ชุดนี้ได้รับแรงบันดาลใจจากพิธีกรรมนางดั่ง และถ่ายทอดผ่านการแสดงที่ใช้ทำรำสื่อถึงกระบวนการทำพิธี การออกแบบท่ารำ เครื่องแต่งกาย และองค์ประกอบการแสดงสะท้อนถึงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวบ้าน งานวิจัยนี้ช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่พิธีกรรมโบราณผ่านสื่อการแสดงสมัยใหม่ อีกทั้ง ยังส่งเสริมให้ผู้ชมเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีพื้นบ้านที่กำลังเลือนหายไป เพื่อทำให้เกิดความสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ที่สวยงามและน่าสนใจยิ่งขึ้น

การอภิปรายผล

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

การสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ชุดทวยฟ้าป่าวฝน อาศัยแนวคิดด้านสุนทรียศาสตร์และทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ของสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) ซึ่งกล่าวว่า นาฏยประดิษฐ์เป็นกระบวนการคิดออกแบบและสร้างสรรค์รูปแบบ กลวิธีทางนาฏศิลป์โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) ชื่อและเนื้อหาของนาฏยนิพนธ์ ผู้สร้างสรรค์ได้รับแรงบันดาลใจจากความเชื่อและพิธีกรรมนางดั่ง ซึ่งเป็นพิธีกรรมเสี่ยงทายฟ้าฝนของชาวบ้าน นำเสนอพิธีกรรมผ่านนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ให้สะท้อนถึงความศักดิ์สิทธิ์และคุณประโยชน์ของนางดั่ง

2) ท่าทางที่สื่อความหมาย มีการออกแบบท่าทำให้สื่อถึงขั้นตอนของพิธีกรรม ส่วนพาร์ทสเวิร์ดผู้สร้างสรรค์ได้อาศัยลีลาการเคลื่อนไหวที่มีนัยสำคัญ ผู้แสดงต้องมีทักษะการรำรำและจังหวะที่สอดคล้องกัน เพื่อให้การแสดงมีความเป็นเอกภาพและสวยงามมากขึ้น 3) การแต่งกาย ผู้สร้างสรรค์ได้นำเครื่องแต่งกายที่เป็นของชาวบ้านอีสาน ทั้งนักแสดงชายและนักแสดงหญิงใช้เป็นองค์ประกอบในการสร้างสรรค์ผลงาน และการแต่งกายของนางด้งพร้อมบริวารผู้สร้างสรรค์ได้สร้างภาพแทนของนางด้งขึ้นมาใหม่ และ 4) เอกภาพและความเป็นเอกลักษณ์ของการแสดงการแสดงถูกออกแบบให้มีความสอดคล้องกันทั้งในด้านดนตรี การแต่งกายและฉาก เพื่อให้เกิดความกลมกลืนและสร้างบรรยากาศของพิธีกรรมที่สมจริง อีกทั้ง ยังพบว่า มีบทบาทสำคัญในชุมชนเกษตรกรรม โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย (ภาคอีสาน) ซึ่งประชาชนต้องพึ่งพาฝนเป็นแหล่งน้ำสำคัญ ความเชื่อเรื่องทวยฟ้า ป่าฝนสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และการพยายามควบคุมสภาพอากาศผ่านพิธีกรรม ชาวบ้านเชื่อว่าการทำพิธีกรรม เช่น การแห่นางแมว การบวงสรวงเจ้าพ่อเจ้าแม่ หรือการสวดขอฝน จะช่วยกระตุ้นให้เกิดฝนตกและความเชื่อนี้มีส่วนช่วยสร้างความสามัคคีในชุมชน เพราะพิธีกรรมเกี่ยวกับฝนมักต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนจำนวนมาก

ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้ใหม่

การวิจัยนี้ เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยเปิดมุมมองการศึกษาเกี่ยวกับการเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่พึ่งพาการเกษตรที่มีความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำ องค์ความรู้ใหม่ในเรื่องนี้มักเกี่ยวข้องกับการศึกษาและอนุรักษ์พิธีกรรมและความเชื่อพื้นบ้านที่มีบทบาทในกระบวนการขอฝน ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงการแสดงความเชื่อทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและวิธีการที่ชุมชนพยายามที่จะปรับตัวและอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้ง ในแง่ของการวิจัยนี้ เป็นการศึกษาในเชิงลึกถึงการประยุกต์ใช้พิธีกรรมพื้นบ้านในยุคสมัยใหม่ โดยมีการสำรวจถึงบทบาทของพิธีกรรมในบริบทการเกษตรที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้วิธีดั้งเดิมไปสู่การใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมทั้งการผสมผสานระหว่างความเชื่อทางศาสนาและการดำเนินการตามหลักวิทยาศาสตร์ในการจัดการน้ำและการเกษตร การวิจัยนี้ช่วยสร้างความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์และการฟื้นฟูองค์ความรู้พื้นบ้านที่อาจหายไปจากสังคมในยุคปัจจุบัน และนำมาซึ่งการนำเสนอแนวทางใหม่ ๆ ในการจัดการทรัพยากรน้ำและการเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย รวมทั้งการนำประเพณีและความเชื่อเหล่านี้มาใช้ในระดับที่ยั่งยืนในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ภาพรวมสวยงามสะอาดตาคำร้องไพเราะและดนตรีไพเราะ แต่ก่อนเมฆถ้าปรับให้เหมือนก่อนเมฆการแสดงจะสมบูรณ์กว่านี้

1.2 รูปแบบการนำเสนอดีมาก เข้าใจง่าย มีเอกลักษณ์ ควรเพิ่มเติมความโดดเด่นของตัวเองให้แตกต่างจากตัวแสดงอื่น ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการขอฝนในภูมิภาคอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบและหาแนวทางในการพัฒนานาฏยนิพนธ์ที่มีพื้นฐานจากประเพณีท้องถิ่นที่หลากหลาย

2.2 ศึกษาผลกระทบของการสร้างสรรค์นาฏยนิพนธ์ ชุดทวยฟ้าปาวฝนที่มีต่อชุมชน เช่น การมีส่วนร่วมของชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการสร้างรายได้จากการแสดง

เอกสารอ้างอิง

- ทวีเกียรติ ไชยงยศ. (2538). *สุนทรียะทางด้านนาฏศิลป์*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร. (2541). *การฟ้อนอีสาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิมล ภูศรี. (2542). *วิถีการดำเนินชีวิตตามฮีตคองของชาวบ้านขาว ตำบลขาว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด*. สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยมหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศศิธร กองกาญจน์. (2567). *หลักการสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2567, จาก <https://sites.google.com/a/watpa.ac.th/sasi>.
- สมศักดิ์ ภูวิภาดารวรรณ์. (2544). *เทคนิคการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สวิง บุญเจิม. (2555). *มรดกอีสานมรดกโลก*. กรุงเทพฯ: มรดกอีสาน.
- สุวิวัฒน์ แจ่มใส และปัทมาวดี ชาลสุวรรณ์. (2566). *นาฏยลักษณะการฟ้อนอีสานของฉวีวรรณ พันธุ ศิลปินแห่งชาติ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 42(1), 150-161.
- อมรา กล้าเจริญ. (2531). *สุนทรียนาฏศิลป์ไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- อุทัย หิรัญโต. (2526). *สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยามนุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- อารียา รุ่งเรือง. (2547). *องค์ประกอบนาฏศิลป์ไทย*. สืบค้นวันที่ 14 กันยายน 2567, จาก <https://sites.google.com/site/reiynnatsilpkhruariya/xngkh-prakxb->.
- ### บุคลากร
- จันทิ นามวรรณ (ผู้ให้สัมภาษณ์). อนุชิต สีมอร์ส และคณะ (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. วันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2567
- ทองสา เหลาโหยง (ผู้ให้สัมภาษณ์). อนุชิต สีมอร์ส และคณะ (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. วันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2567.
- บุญมี รักษาเคน (ผู้ให้สัมภาษณ์). อนุชิต สีมอร์ส และคณะ (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. วันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2567.
- พรรณณี รักษาเคน (ผู้ให้สัมภาษณ์). อนุชิต สีมอร์ส และคณะ (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. วันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2567.
- ราตรี ทินเต (ผู้ให้สัมภาษณ์). อนุชิต สีมอร์ส และคณะ (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. วันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2567.

วรรณทอง ภูมิโยชน์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). อนุชิต สีโมรส และคณะ (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. วันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2567.

สิทธิศักดิ์ จำปาแดง (ผู้ให้สัมภาษณ์). อนุชิต สีโมรส และคณะ (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. วันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2567.

สุวรรณณี ศรีผลสมอ (ผู้ให้สัมภาษณ์). อนุชิต สีโมรส และคณะ (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. วันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2567.

ทอง นามวรรณ (ผู้ให้สัมภาษณ์). อนุชิต สีโมรส และคณะ (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่บ้านหนองเหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. วันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2567.